

OvD Zondag 29 maart 2020

Verkondiging

Gemeente in de Heer Jezus Christus,

Het kan verkeren. Mijn hele theologische bestaan lang heb ik mij verzet tegen de lectuur van ons goede boek als spoorboekje op weg naar de ondergang. Of tenminste als duiding van daarboven van de tijden die ons nu treffen. Maar aan de andere kant kom ik er niet goed omheen dat de Schriften die wij nu, in tijden van Corona, opnemen, een extra lading krijgen, op een zekere spanning gebracht worden, nu wij het hier en nu op deze plaats en in deze omstandigheden met elkaar lezen. En dat terwijl ik er bewust voor gekozen heb om nu geen teksten te kiezen die hoegenaamd toepasbaar op onze tijd van leven zijn. Maar welbewust 'gewoon' die lezingen te volgen die met het leesrooster gegeven zijn. Maar we kunnen er natuurlijk niet goed omheen. Zeker als in de lezing van vandaag wordt gesproken over een stof, zo fijn en onzichtbaar dat het mens en dier in heel Egypte treft. Of een hagel die alles en iedereen op het veld doden zal, behalve hen die uit vreeze des Heren bijtijds hun huis hebben opgezocht en zagezegd, in quarantaine zijn gegaan. Anderhalve meter van elkaar verwijderd blijven en zich keurig opstellen in de voorgeschreven afgeplakte vakjes van de winkel. Kom er maar in, dominee de Wijer!

Dat gaan we dus niet doen. De Schriften verhalen van een samenleving die op zijn knieën moet worden gebracht. Het gaat om Egypte. Dat

donkere Angstland. Dat moeten we misschien in deze tijd wel even uitleggen. Natuurlijk zijn wij ook bang. En die angst is legitiem. Eigenlijk is daar niets mis mee. Er is veel onbekend. Er is veel wat wij vrezen en dat is niet meer dan menselijk. Waar het om gaat is dat Egypte een land is dat gebaseerd is op angst. De angst is het smeermiddel van zijn manier van samenleven. Het boek begint er immers mee dat er nu een Farao is aangetreden die 'Jozef niet gekend heeft'. Hij heeft zagezegd geen weet meer van de humaniteit die hem vanuit de verhalen van Israël is ingebracht. De rabbijnen stipuleren hier toch vooral dat Farao niet zozeer Jozef niet kende maar eerder niet meer wilde kennen. Hij droomt van een Egypte 'van vreemde smetten vrij' en bouwt aan een samenleving die gebaseerd is op onderdrukking, wederzijdse paranoia en blijvend gevoede angst. Een samenleving ook, die gebaseerd is op de structurele uitbuiting van arbeidskrachten. Op grond van het huilen en schreeuwen van zijn volk, onderdrukt door slavenarbeid en bedreigd met genocide, grijpt immers de Heer in door Mozes te roepen. Het gaat dus om een verkeerde samenleving, een hardnekkige samenleving die op de knieën moet worden gedwongen.

Nu heb ik, in de enorme waaier van opinies, op een enkele buitenissige orthodoxe dominee na, eigenlijk nergens de mening aangetroffen dat het Coronavirus bedoeld zou zijn om een verkeerde samenleving op zijn knieën te dwingen. Wel, wat iets anders is, de hoop dat wat er dezer dagen aan moois en initiatiefrijks ontstaat en hier en daar ook wel dingen die maatschappelijk onmogelijk werden geacht maar nu toch gewoon gebeuren, dat dat blijft als alles weer voorbij en normaal is. Aan de andere kant dient mij een opiniestuk van de journalist Karel Smouter tot waarschuwing dat menig predikant, opiniemaker en trendwatcher op dit moment geestelijk aan het hamsteren is. Dat wil zeggen: iets te gretig

alles hoopvol aan het duiden is terwijl het nog helemaal niet vaststaat dat de zachte krachten zullen winnen of dat het toch gewoon weer wordt wat het altijd al was. Dat de multinationals gewoon de draad weer oppakken of het rechts radicalisme gewoon weer op het nationalistische trommeltje roert alsof er nooit iets is gebeurd. De historicus Smouter stelt ons een pijnlijke hamvraag: 'Welk ingestort systeem is ooit vervangen door een beter?'

Naast allerlei hoopvolle tekenen is er ook het horkengedrag van de farmaceut Roche, een motie van van Haga en Baudet om het leed van Amsterdamse huisjesmelkers van staatswege tegemoet te komen, het leger van lobbyisten dat Den Haag overspoelt omdat men iets gehoord heeft van de 90 miljard euro die beschikbaar is en de advocaten van de Zuidas die dit een geschikt moment vinden om de faillissementswet er even snel doorheen te jassen. Laten we niet te snel met ontroering over onze mooie Nederlandse samenleving spreken. Maar vergelijkbaar met het bijbelse Egypte, het Angstland Mitzrayim, nou nee.

De tien slagen die Egypte treffen, treffen Egypte in het hart van zijn bestaan. Maar dat is geen neutraal hart, zoals we dat zo ongeveer van de samenleving van vandaag kunnen zeggen. De slagen van de Heer treffen Egypte in zijn verharde hart. In zijn halsstarrigheid en hardnekkigheid geen clementie te hebben met een slavenvolk dat vertrekken wil en blijft volharden in zijn eigen dodelijke systematiek. De slagen proberen het systeem van Egypte te ontregelen door duidelijke taal te spreken. De taal die Egypte en met name Farao verstaat. Daarom doen de slagen ook zogezegd Egyptisch aan. Ze betreffen een soort parodie op het veelgodendom dat toch vooral bedoeld is om het bestaande en daarmee al het onderdrukkende te sanctioneren. De

slangengoden die de magiërs van Farao weten te produceren zijn geen partij voor de staf en slang tegelijk van Mozes waarin de aanwezigheid van de Heer zich manifesteert. En vervolgens gaat de economie van Egypte eraan. Om te beginnen bij de Nijl, bron van al de vruchtbaarheid van Egypte. En vervolgens de velden en het vee, getroffen door een opeenvolging van natuurrampen: sprinkhanen - en kikvorsenregens, luizenplagen en builenpest. De tien slagen ogen hard. Maar eigenlijk zijn ze een uitdrukking van Gods geduld. Of misschien beter gezegd: Gods ongeduld. Ze zijn er niet zomaar. Ze verschijnen niet in alle willekeur en grilligheid zoals we dat toch - met een paar nuances - van het Coronavirus kunnen zeggen. Ze bedoelen iets. Ze willen iets. Ze willen - en eigenlijk precies in de taal die Farao spreekt - Farao ergens toe bewegen. Om de mildheid, de zachtheid in zijn eigen hart toe te laten en het slavenvolk te laten gaan. Maar het heeft een averechts gevolg. De zaak verhardt zich. Farao verhardt zich. De zaken escaleren en daarmee ook de slagen. Ook dat gaat van kwaad tot erger, tot die vreselijke, die tiende slag. Maar daarover later. En hier nu voor het eerst, lezen wij dat het de Heer zelf is die het hart van Farao verhardt. U begrijpt dat zich daar generaties theologen zich het hoofd over hebben gebroken. Maakt dit Farao eigenlijk niet tot een soort marionet in handen van de Heer? Heeft Farao dan nog eigenlijk wel een vrije wil? Een serieuze mogelijkheid om ja of nee te zeggen tegenover het verzoek van Mozes? Hoe begrijpelijk deze vragen ook zijn, ze zaten niet in het hoofd van de bijbelschrijvers. Hooguit zette in hun visie de Heer een beetje aan wat toch al besloten zat in het karakter van Farao. Ik schat enigszins in dat de Heer ook niet heel zijn almacht nodig heeft om Donald Trump impulsief te laten handelen of om Baudet zichzelf de mooiste van het hele land te laten vinden.

De humor is trouwens nooit ver weg in deze verhalen. Eerder konden de zogenaamde magiërs en tekenduiders rondom het hof van Farao het nog redelijk bijhouden om de toch niet onaanzienlijke eerste tekenen van de Heer te pareren met eigen toverspreuken en formules. Maar tegenover een toch relatief bescheiden luizenplaag staan ze machteloos. Blijkt dat rijk dat piramides en sfinxen bouwde, niet bestaan tegen één enkele luis. En nu, met de builenpest, verdwijnen ze definitief van het toneel. Ze kunnen Mozes niet eens meer te woord staan. Zozeer heeft de builenpest bij uitstek hen getroffen. Zij kunnen zich niet staande houden en gaan af, al krabbend waar het jeukt. Israël moet zich bij het vertellen van deze verhalen, zelf natuurlijk een bult gelachen hebben.

Overigens is het interessant om te zien hoe deze builenpest ontstaat. Mozes en Aäron gooien een handvol ovenroet de hemel in om deze bacillen stofwolk te creëren. Dat is niet enkel een soort vreemde magie maar het verwijst naar de slavenarbeid van het volk van God. Hoe zij in hete bakovens de stenen moesten branden voor de bouwwerken waartoe Farao hen beval. Het is dus een verwijzing naar het foute: de fundamentele onvrijheid waarop de samenleving van dit Angstland is gebaseerd. Dat moet om. Dat moet anders. Dit land moet niet langer de dood vieren en dat vereren en cultiveren. Maar het leven!

Lazarus, de vriend van Jezus is dood en iedereen lijkt zich daarbij neer te leggen. Er zijn verwijten over en weer. Marta, de zuster van Lazarus, verwijt Jezus dat dit niet gebeurd was als hij eerder was gekomen. Jezus lijkt haar er even van te kunnen overtuigen dat in zijn nabijheid geen dood kan bestaan. Maar later lijkt zij toch weer Jezus van zijn absurde daden te willen weerhouden. 'Want het is reeds de vierde dag en er hangt al een lijkklucht'. Maar Jezus is consequent woedend. Leven zullen

we en niet langer vertoeven in het rijk, in de macht en de bedwelming van de dood. En als teken daarvan slaat hij zijn slag en wekt Lazarus tot leven.

Op een vreemde manier hebben de tien slagen tot doel om Farao en een hele wereld om hem heen te wekken uit hun doodsslaap. Om niet langer meer de macht van de dood te bewieroken maar het rijk van de vrijheid, het leven, de inventiviteit en de verbeelding te betreden.

Het is misschien ook een manier van kijken naar Corona. Wij kunnen ervan in de ban zijn. We kunnen ons er helemaal door laten beheersen en zo kan het heersen over ons. We kunnen er een mogelijkheid in zien om meteen maar de democratie af te schaffen en te bepleiten wat we toch al lang wilden: een volkomen monitoren van onze samenleving, de burgers en hun gaan en staan. En als bewijs daarvan wijzen naar absoluut geregeerde regimes waar met Corona korte metten gemaakt werd. Maar we kunnen ook proberen te leven met wat principieel onbeheersbaar is. En er misschien wel mogelijkheden en kansen in zien dat wat wij voor onmogelijk hielden of misschien wel tegen wilden houden. De mogelijkheid om de menselijkheid weer te ontdekken en de menselijke maat. De humaniteit van mens tot mens die maakt dat je een volk laat gaan en niet blijft rondcirkelen in het rijk van de dood en de angst.

De lezingen van vandaag stellen de vraag. Zij vragen ons eigenlijk waar wij staan. Blijven wij onder het beslag van de dood, de angst. Het spreken en denken in onmogelijkheden. Of gaan wij toch zij aan zij staan met Jezus die spreekt van leven en vraagt of wij dat willen geloven. De zogenaamde bekering van Farao en zijn dienaren is een schijnbekering.

Ingegeven door angst en niet duurzaam, zoals Mozes meteen al vermoedde. Farao zal het houden bij zijn hardnekkigheid, zijn koppig vasthouden aan de dood, totdat hij zo ongeveer samen met de dood en zijn eerstgeborene ten onder zal gaan. Daar zit iets tragisch in. Iets dat niet had hoeven en wat de Heer over Farao ook niet had gewild. Uit de Schriften doemt daarom ook steeds de vraag aan ons op. Wat gaan wij doen? Houden wij koppig vast aan de dood en aan onze angst. Of gaan wij leven en vertrouwen wij de weg van Mozes, de weg van de profeten, de weg van de Heer?

Amen.